

DJURGÅRDEN-LILLA VÄRTANS MILJÖSKYDDSFÖRENING

DLV, c/o Per Olof Fredriksson, Sandhamnsgatan 12, 115 40 Stockholm, www.dlv.se e-mail: olof.fr@telia.com

Stockholms Stadsbyggnadsnämnd
Box 8314
104 20 Stockholm

Ert dnr 1999- 08607- 53

Stockholm 2008-02-01

Synpunkter på samråd till 31 januari 2008 för MKB för fördjupat program för Hjorthagen, november 2007, utgörande del av program för planering av området Hjorthagen-Värtahamnen-Frihamnen-Loudden, Dnr 1999- 08607- 53, vars samråd sträckte sig till 1 oktober 2002. DEL 2. - Området innefattar även Norra Djurgårdsstaden, etapp 1, västra delen av gasverksområdet, Norra Djurgården 1:14 och Hjorthagen 1:1,2, 1:2, 1:3 m fl, vid Husarviken och norra delen av Storängsbotten, inom och invid Nationalstadsparken samt MKB därinom, S-Dp 2001-07633-54.

Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening, DLV, som verkar för en förbättrad och bevarad miljö inom rubricerat område avstyrker som meddelats 2008-01-31 ovanstående MKB och dess slutsatser.

Vi meddelade att vi återkommer med utförligare synpunkter (vilket görs här) över spridningsvägarna för Nationalstadsparken inom Hjorthagen som sträcker sig inom hela de nuvarande bebyggda bostadsområdena ihop med Hjorthagsparken liksom den f d parken i norra Storängsbotten och enligt Nationalstadsparkens ekologiska infrastruktur, rapport sbk 1997:8, över västra delen av gasverkstomten. Den senare redovisar två viktiga värdekärnor i västra och södra delen av Hjorthagen, dvs "Områden med naturmiljöer och naturvärden som inte kan ersättas inom överskådlig tid" (10a och 10b).

Området skyddas genom Riksdagens antagande 1994-12-07 av Regeringens proposition 1994/95:3 Nationalstadsparken Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården, vari framgår tydligt även skyddet för Nationalstadsparkens spridningsvägar m m, vilket uttrycks bl a enligt följande:

"5 Skyddsvärden i området Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården

5.1 Översikt

...

Naturvärden

Området Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården har stor betydelse för Stockholmsregionens ekologi och är ett bra exempel på att även tätortsnära grönområden kan innehålla särskilt betydelsefulla naturvärden. Det mer eller mindre sammanhängande naturområdet från Ulriksdal/Sörentorp till Södra Djurgården med angränsande öar och holmar innehåller en mångfald biotoper och har ett rikt växt- och djurliv.

Området rymmer en biologisk mångfald som inte bara innehåller allmänt förekommande arter utan även många växt- och djurarter, som enligt Naturvårdsverkets hotlista klassats som hotade, sällsynta eller hänsynskrävande och vars bevarande därmed är av nationellt intresse. Några mindre delar av området åtnjuter även skydd enligt naturvårdslagen (1964:822).

Växt- och djurlivet är beroende av spridningsvägar. Kontakten mellan naturområdena inom Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården är minst lika viktig som den mellan Järvafältet och de stora sammanhängande naturområdena utanför staden. Dessa samband mellan olika naturområden och biotoper styr långsiktigt den biologiska mångfaldens möjligheter att överleva. Spridningsvägarna kan bestå av gröna stråk, täta biotopöar eller naturmark intill bebyggelse och vägar. Ju mer natur, desto säkrare spridningsväg. Brunnsvikenområdet utgör en viktig spridningsväg mellan Ulriksdal/Sörentorp och Norra Djurgårdens naturområden. De gröna partierna kring Sofiahemmet, Ryttnarstadion vid Storängsbotten och Tessinparken kan karaktäriseras som särskilt svaga länkar mellan Norra och Södra Djurgården. Det är från biologiska utgångspunkter viktigt att dessa länkars betydelse som spridningsväg inte försämras ytterligare.

Utmärkande för området är den stora utbredningen av gammal ekdominerad ädel-lövskog. Ekskogen har stor betydelse för insekter som lever av och på bark och ved i olika nedbrytningsstadier. Trots närheten till storstaden har man observerat mer än 250 fågelarter. Av dessa häckar ett hundratal regelbundet. Vidare är området en klassisk svamplokal som hyser många ovanliga arter knutna till ekskog. Det största problemet för flertalet av de hotade arterna är avverkning av ädellövträd och avlägsnande av döda eller döende träd. Andra betydande hot för den biologiska mångfalden i området är igenväxning, ökat kvävenedfall och utdikning av våtmarker. Sedan slutet av 1800-talet har den totala naturmarksarealen inom området krympt avsevärt i samband med exploatering och avverkning vilket har inneburit att åtskilliga arter har försvunnit.”

Förarbeten i form av propositionstext och motiveringar till lagtext ska som praxis i svensk lagstiftning respekteras som lag.

Stockholms översiktsplan 1999 anger i text under ”*Den övergripande grönstrukturen*” bl a följande.

”Ett antal bebyggelseområden ingår i den övergripande grönstrukturen genom områdenas läge och stora inslag av grönska.”

Översiktsplanens inriktning är att den övergripande grönstrukturens områden och stråk skall bibehållas.”

Tillhörande karta ”*Stockholms grönstruktur* visar följande natur- och friluftsområden.

...

Norra och Södra Djurgården

Områdena rymmer en unik blandning av natur-, kultur- och rekreationsvärden – på Södra Djurgården i form av ett parklandskap, på Norra Djurgården med naturkaraktär. Områdena ingår i Nationalstadsparken och i den regionala Järvakilen. Det finns behov av förbättrade gångförbindelser bl a över Lidingsvägen, till Brunnsvikens östra strand och mot Solna och Danderyd. Spridningsvägarna mellan Norra och Södra Djurgården, och mellan Norra Djurgården och Ulriksdal behöver stärkas. Arbeta med en fördjupning av översiktsplanen för Stockholms del av nationalstadsparken pågår där dessa frågor belyses.

...

Bebyggelseområden

Många av Stockholms stadsdelar innehåller mycket grönska. Några speciella områden ingår i den övergripande grönstrukturen. Det är bebyggelseområden med stort inslag av naturmiljöer som har betydelse för stadens ekosystem och som ligger inom ekologiskt viktiga landskapsavsnitt, se vidare under *Stockholms ekologiska känslighet*. Områdena innehåller viktiga biologiska spridningsvägar av betydelse för Stockholms biologiska mångfald.

I dessa bebyggelseområden kompletterar och samspelar naturmiljöerna med naturen i de större grönområden. Detta bidrar bl a till att säkra tillgången på viktiga livsmiljöer för växter och djur och underlättar spridning genom att minska avståndet och barriäreffekten av vägar och bebyggelse.

I den övergripande grönstrukturen ingår även andra bebyggelseområden där bebyggelse, topografi och vegetation samspelar på ett karaktäristiskt sätt och där områdenas grönska ger attraktiva närrekreationsytor. Områdena har stor betydelse för Stockholms gröna karaktär, vilket även framhålls i *Stockholms byggnadsordning*.”

Tillhörande karta ”Stockholms grönstruktur visar följande bebyggelseområden som utgör viktiga biologiska spridningsvägar:

...

Hjorthagen-Gärdet

Biologisk spridningsväg mellan Södra och Norra Djurgården.”

Kartan bifogas. För bostäderna och Värtaverket i kv Nimrod anges ” Bebyggelseområde av särskild betydelse för Stockholms biologiska mångfald. Genom sitt innehåll av särskilt betydelsefulla naturmiljöer och läge inom viktiga landskapsavsnitt utgör de viktiga biologiska spridningsvägar.”

Vi saknar ännu den slutliga redovisningen av en fördjupad översiktsplan för Nationalstadsparken där skyddet av parken konkretiseras i enlighet med proposition 1994/95:3 och dess kartbilaga.

Som visats på tidigare insända foton har stora delar av vad som i MKB beskrivits som inustiområde i själva verket varit uppvuxna grönområden inom Nationalstadsparken i anslutning till Husarviken, som också använts som rekreationsområde. När gasverket började byggas i slutet på 1800-talet var området också ett idylliskt grönområde och byggnaderna infogades med varsamhet och dessa byggnader bör ej byggas för med ny bebyggelse. För att förstå sammanhanget *bifogas flera foton i stråket* från Husarviken upp genom värdekärnan och Kontorsparken däri vidare genom norra Storängsbotten upp till Hjorthagsparken med dess värdekärna. Utan att avvakta slutlig prövning i ärendet i Högsta Domstolen har staden där redan sprängt ut en arbetstunnel i våtmarken med dokumenterade fridlysta djur. Staden har också flyttat en fallen jätteek som där låg som spridningsväg för den bredbandade ekbarkbocken. Hjorthagsparken är i dag en tätt uppvuxen skogsmiljö av värdefulla såväl löv- som barrträd. På samma sätt vill staden i spridningsvägen bygga ett nytt kraftvärmeverk i kv Nimrod där alla träd då skulle tas bort utom de värdefulla ekar, som skulle tillåtas finnas kvar men hamna i skuggan av det nya verket.

Grundvattenbildningen i Hjorthagen beror bl a på nederbörden. Fortum Värme, som är delägt av staden, har för tillståndsansökan för nytt kraftvärmeverk m m redovisat allt större osäkerhet om inläckage och grundvattenbalans, som också påverkar arbets- och kraftledningstunnelns influensområde. Gamla kartor över Hjorthagen visar ett större vatten över Stora Jägarbacken i utsträckning från nordväst till sydost. Ett annat vattendrag börjar intill Abessinien. En djup utsprängning söder/väster därom torde få påverkan på resterande vatten, som troligen försörjer en stor del av dagens växtlighet i Hjorthagen.

Utöver lagens skydds krav, vad planeringen i Stockholm stad ska skydda framgår bl a annat av följande dokument: Utdrag infogas nedan ur texten i **Hjälpreda för miljöfrågor i stadens planering från Miljöförvaltningen i Stockholm** om bl a värdekärnorna. Dessutom beskrivs dessa och hur de ska skyddas i det däri särskilt angivna viktiga underlaget **Nationalstadsparkens ekologiska infrastruktur från Stadsbyggnadskontoret 1997**. Där finns också värdekärnornas utsträckning m m angivna på ingående viktiga kartunderlag. Därefter följer **Stockholms Miljöprogram, Faktaunderlag MILJÖ- OCH HÄLSOUTREDNING 2006** samt **Stockholms ekologiska infrastruktur:**

Hjälpreda för miljöfrågor i stadens planering från Miljöförvaltningen i Stockholm (kap 8 bifogas)

8.3 Natur- och rekreationsvärden – viktiga underlag

I Stockholm finns ett flertal underlag för att bedöma naturvärden. Vid ändrad markanvändning bör dessa underlag beaktas.

- De betydelsefulla gröna sambanden i Stockholm finns redovisade i flera dokument, t ex *Grönstrukturen i Stockholmsregionen* (RTK 1996).
- Upplevelsevärden i Stockholmsregionens gröna kilar-* (RTK 2004)

• För kommunens del finns viktiga underlag i *Översiktsplan 1999* och *Nationalstadsparkens ekologiska infrastruktur* (Stadsbyggnadskontoret 1997) samt i *Stockholms ekologiska infrastruktur - Underlag till fortsatt översiktsplanering –Stockholm 2030*. (Stadsbyggnadskontoret 2004) *Ges förslag på en strategi för att värna och utveckla Stockholms ekologiska infrastruktur*.

...
(Utdrag)

Stockholms Miljöprogram

Delmål 4. Ekologisk planering och skötsel

Staden ska erbjuda stockholmarna en attraktiv och hälsosam utomhusmiljö. Mark och vatten ska planeras och skötas på ett ekologiskt hållbart sätt. Grön- och blåtor ska bevaras som viktiga rekreatiomsområden och ge förutsättningar för en rik biologisk mångfald. Allmänheten ska informeras om och uppmuntras till att besöka och vistas i parker och naturområden. Kunskapen om konsekvenserna av övergödning på mark ska öka.

Delmål 4.3 Exploatering av mark- och vattenområden

Ingen exploatering ska under programperioden ske i följande mark- och vattenområden: 1) De 13 områden som utreds för naturskydd. 2) Biotoper, biologiska spridningsvägar, buffertzoner och rekreatiomsytor som är särskilt värdefulla. 3) Livsmiljöer för skyddsvärda arter enligt ArtArken.

Delmålet omfattar inte alla grönytor och vattenområden i staden utan syftar till att säkerställa de mest värdefulla. De variationsrika, större mark- och vattenområdena utgör basen för Stockholms biologiska mångfald.

För att inte isolera de större områdena måste det däremellan finnas rika biotoper, spridningsvägar och buffertzoner, som underlättar djurens och växternas möjlighet att överleva. Även utanför den traditionella naturmarken finns livsmiljöer för skyddsvärda arter att ta hänsyn till.

Grönområden bör vara bullerskyddade och lättillgängliga, även för handikappade. Planeringen bör sträva mot att de flesta stockholmarna ska ha ett naturområde i sin närhet.

Faktaunderlag MILJÖ- OCH HÄLSOUTREDNING 2006

9.3 MILJÖ- OCH HÄLSOSITUATIONEN I STOCKHOLM

Grönstruktur – ekologisk infrastruktur

Stockholmsregionens gröna kilar av naturmark, som sträcker sig från landsbygden in mot stenstaden, med relativt stora grönområden och vatten nära city, är förhållandevis unik.

Stockholms stad utmärks av en mer eller mindre sammanhängande struktur av större naturområden och gröna parker, stråk och platser samt vatten, vanligen kallad grönstrukturen. Den är mycket viktig för friluftsliv, rekreation, undervisning och som estetiska inslag i landskapsbilden. Grönstrukturen är också stadens ekologiska infrastruktur med kärnområden och spridningsvägar. Olika delar av den ekologiska infrastrukturen är också olika arters habitatnätverk. Landskapsekologiskt sett är det i och omkring de större naturområdena som stadens värdefullaste kärnområdena och spridningsvägar finns. I kommunens inre delar finns ett finare nätverk av parker, rester av naturmark och liknande, dvs. den inre ekologiska infrastrukturen. Även i denna finns värdefulla spridningsvägar, lokala kärnområden och andra höga natur- och rekreationsvärden.

Många arters habitatnätverk är idag fragmenterade då stora och små grönområden, t.ex. Järva friområde, splittrats upp så att arternas förflyttningar för födosök m.m. påverkats. Barriärer innebär även att direkt framkomlighet för friluftslivet försvaras. ”Störningsremсор” längs med trafikleder och spår minskar närliggande friluftsområdets attraktionskraft för människor och kan även påverka många arters överlevnad. Av stadens sammanhängande naturområden är det 25 områden som är större än 10 ha, av vilka 10 är större än 100 ha.

Habitatnätverken är också påverkade av spridningsbarriärer i form av vägar, spår, bebyggelse m.m. Spår och vägar inramas ofta av säkerhetsstaket och bullerskärmar, vilket förstärker spårens/vägens barriäreffekt.

Barriärer för djurlivet är bl.a. Tyresövägen (väg 229) mellan Nackareservatet och Flatenområdet, samt Magelungsvägen (Väg 271) och järnväg norr om Magelungen, bl.a. mellan Fagersjöskogen och sjön Magelungen, samt mellan Högdalstopparna och Rågsveds friområde.

Skyddade natur- och rekreationsvärden

En avsevärd ökning i skyddstakten har skett de senaste åren, samtidigt som exploateringsstrycket på naturområdena ökat. Arealen skyddad naturmark i form av naturreservat är ca 1 505 ha, dvs. uppskattningsvis 39 procent av den yta som staden enligt Översiktsplan 1999 (Öp 99) pekat ut att utredas för områdesskydd.

Under 1999 har strandmiljöerna i Stockholm förstärkts med fler strandskyddade områden. Strandskydd råder t.ex. utanför detaljplanelagt område på Södra och Norra Djurgården. På Södra Djurgården och från Husarviken och norrut till Lappkärrsberget råder dessutom utökad strandskydd, där skyddszonen inåt land har utökats från 100 till 300 meter. Den mycket skyddsvärda Igelbäcken på Järvafältet har inget strandskydd i Stockholmsdelen. Området är under utredning för bildande av kulturreservat.

Nationalstadsparken, den s.k. Ekoparken, är också skyddad från viss exploatering genom en särskild paragraf i miljöbalken. Stora delar av området ligger inom Stockholms stad.

Kärnområden är större sammanhängande naturområden med värdefulla biotopmosaiker och naturvärden av särskild betydelse för att långsiktigt bevara den biologiska mångfalden i staden. De behövs även för att långsiktigt kunna bibehålla naturvärden i det inre nätverket

Spridningsvägar (-zoner, -länkar) är generellt sett belägna både inom och mellan kärnområdena, samt belägna mellan kärnområden och den inre ekologiska infrastrukturen. De möjliggör spridning av arter och genetiskt material såväl inom staden som mellan staden och omkringliggande kommuner. På så vis har även dessa avgörande betydelse för att långsiktigt kunna bevara Stockholms biologiska mångfald.

Habitat är en enskild växt- eller djurarts livsmiljö (levnadsplats) under en viss del av dess livscykel. En art är ofta beroende av flera biotoper och/eller del av en biotop. Habitatnätverket beskriver en arts alla livsmiljöer, inklusive spridningsvägar.

Stockholms ekologiska infrastruktur

Underlag till fortsatt översiktsplanering – Stockholm 2030

Definitioner av centrala begrepp

Ekologisk infrastruktur

Nätverket av biotoper i landskapet som styr flödena av energi, material och gener och därmed förutsättningarna för den biologiska mångfaldens bevarande.

Den gröna kransen

Kransen av stora grönområden längs kommungränsen.

Landskapsekologisk zon

Kärnområde och dess omgivande spridnings- och buffertzoner.

Kärnområde

Ett större sammanhängande naturområden – i och/eller strax utanför kommunen – som innehåller värdefulla biotopmosaiker och naturvärden av särskild betydelse för att långsiktigt värna den biologiska mångfalden i staden.

P.g.a tidigare markanvändningsförändringar kan kärnområdena idag ha försämrade kapacitet att buffra och återhämta sig från förändringar i form av ytterligare biotopförlust, föroreningsbelastning och andra störningar.

Spridningszon

Grön- och bebyggelseområden som är belägna mellan två kärnområden eller mellan kärnområde och det inre nätverket.

Spridningszonen innehåller en stor andel särskilt värdefulla biotoper. Biotoperna utgjorde tidigare en del av landskapet i kärnområdet. Spridningszonernas biotoper är mer fragmenterade av vägar och bebyggelse än kärnområden, men de samspelar fortfarande med kärnområdena. Genom att möjliggöra spridning av växter och djur och stärker kärnområdenas kapacitet att buffra förändringar. Biotoperna i spridningszonen bidrar till att bibehålla kvaliteter i kärnområdena som är relaterad till bl.a. lövträdkontinuitet, våtmarksnätverk, vattenbalans och vattenkvalitet. Spridningszonen har mindre komplexa ekosystem än kärnområdena. Känsligheten för störningar är ofta lika stor som i kärnområdena.

Värdekärnor

Avser områden i spridningszonerna med särskilt höga naturvärden som är direkt relaterade till tidigare marktäckning och historisk markanvändning. Värdena utgör viktiga förutsättningar för biologisk mångfald och kan inte ersättas inom överskådlig tid:

- Våtmarkskontinuitet (nätverk av stränder, vattendrag, våtmarker) mätt i årtionden.
- Ädellövträdkontinuitet (tät och gles ädellövskog med gamla grova träd och död ved) mätt i århundraden.

Buffertzon

Grön- och bebyggelseområden med inslag av särskilt värdefulla biotoper i anslutning till kärnområde eller spridningszon.

Buffertzonen har mindre komplexa och mer fragmenterade biotopmosaiker än spridningszoner.

Biotoperna omges i hög grad av bebyggd och hårdgjord mark. Även landskapet runt omkring kan vara starkt förändrat (trafik- och bebyggelseområden). Bevarade biotoper kan dock, p.g.a sitt läge, bidra till att stärka kärnområdenas förmåga att buffra mot förändringar, bl.a. genom att:

- absorbera/ta upp föroreningsbelastning (mark och vatten),
- fungera som refug och underlätta spridning.

Biologiska utvecklingsområden

Områden inom kärnområden och spridningszoner som beroende av sitt läge och sin biotopsammansättning ger stora positiva effekter vid restaurering. Den ekologiska utvecklingspotentialen är stor och de positiva effekterna gäller den landskapsekologiska zonen som helhet.

Områden i landskapszonen som idag har brist på biologisk mångfald

Områden som idag saknar värdefulla biotoper men som p.g.a sitt läge är lämpligt för nyanläggning av ny park och natur i samband med ändrad markanvändning.

Inre nätverket

Det finmaskiga nätet av grönstruktur (parker, rester av natur och grönstråk) inne i staden, vars biologiska värden till stor del är beroende av stadens gröna krans. I det inre nätverket finns särskilt värdefulla biotoper och spridningskorridorer för vissa arter mellan dessa biotoper (jämför spridningszon).

Se karta *Stockholms ekologiska infrastruktur*.

Vad vi behöver tänka på när vi jobbar – planeringsinriktning och förhållningssätt

Vid avvägningar mot andra intressen behövs noggrann dokumentation, konsekvensanalys och uppföljning. Samarbete med kranskommunerna är i flera fall nödvändigt.

Generellt är landskapen inom stadens gröna krans särskilt känsliga för åtgärder som:

- Ökar uppsplittringen av särskilt värdefulla biotopmosaiker
- Ändrad markanvändning (byggnader/tillbyggnader, parkeringsplatser, upplag, båtuppläggningsplatser etc.)
- Nya trafikleder och ökad trafikintensitet
- Schaktning, fyllning
- Trädfällning
- Skador på vegetation ovan markytan och under jord (rotsystem etc.)
- Belastning av föroreningar, särskilt för vattenmiljöer.

Nedan redovisas anspråk på skydd och utveckling av de landskapsekologiska zonerna (se kartan *Stockholms ekologiska infrastruktur*).

Prioritet 1

Skydda dagens värden – förändringar och skador är ofta irreversibla!

Kärnområdena

Skyddas, vårdas och utvecklas som naturreservat enligt miljöbalken. I detta arbete beaktas behovet av spridnings- och buffertzoner. Befintliga naturreservatsgränser ses över.

Spridningszonerna

Skydda och vårda särskilt värdefulla biotoper, dess värdekärnor och naturmiljön i sin helhet:

- I vissa områden är naturreservat/kulturresevat enligt miljöbalken och byggnadsminnesförklaring enligt kulturminneslagen lämpligt. I övrigt införs skyddsbestämmelser och marklovpplikt enligt planoch bygglagen som reglerar användning, utformning och vård av särskilt värdefulla biotoper.
- Undvik åtgärder i spridningszonerna som leder till ökad uppsplittring av särskilt värdefulla biotoper och att arealen grönområde minskar. Vidta istället åtgärder som främjar ökning av arealen särskilt värdefulla biotoper.

En *svartvit karta bifogas* som tydligare visar hur den i MKB föreslagna bebyggelsen till stora delar skulle hamna i Nationalstadsparken än den som bifogades i samrådsvaret 2008-01-31. Som framgår av DLVs förslag till markdisposition och rekreationsvärden sist i den skrivelsen anser vi att Storängsbottens södra del bör göras om till en ny park med damm. Områdets tillfälliga hallbyggnader bör rivas och flyttas in i en avskärmande byggnad mot Norra länken så som vi också beskrev där. Det kan vara av intresse att veta att området i början av 1900-talet hyste en golfbana samtidigt som delar också var upplåtna för ryttare. Detta blev en ohållbar situation och golfbanan, som först låg vid Fågelberget på Gärdet, flyttades därför kring 1920 till Bromma. Se *bifogad karta*. Det är viktigt att ett grönstråk med plats för motion och rekreation bereds plats hela sträckan längs Storängsvägen i Nationalstadsparkens getingmidja. Förbindelsen bör också kunna återskapa den gamla vägsträckningen ut mot Fiskartorpet genom att bygga en bred ekodukt över järnvägen och Norra länkens mynning mot Hjorthagen.